

Türk Turizm Eğitiminin Yüz Yılı: Ortaöğretime Tarihsel Bir Bakış*

*A Century of Turkish Tourism Education: Historical Overview of Secondary Education**

Arzu TOKER**

**Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, 26470, Yunus Emre Kampüsü, Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: arzutoker@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0619-9941

MAKALE BİLGİLERİ

Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 19 Temmuz 2023

Birinci düzeltme: 2 Ağustos 2023

İkinci düzeltme: 7 Ağustos 2023

Kabul: 11 Ağustos 2023

Anahtar sözcükler: Mesleki ve teknik eğitim, Turizmde ortaöğretim, Turizm eğitimi.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 19 July 2023

Resubmitted: 2 August 2023

Resubmitted: 7 August 2023

Accepted: 11 August 2023

Key words: Vocational and technical education, Secondary education in tourism, Tourism education.

ÖZ

Bu çalışma ortaöğretim düzeyinde verilen turizm eğitiminin tarihsel süreçte nasıl ele alındığını, değiştiğini ve geliştiğini çeşitli tarihi belgeler ışığında anlamaya çalışmaktadır. Bu amaçla Turizm Danışma Kurulları raporları, Kalkınma Planları, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporları ve Millî Eğitim Şuraları belgeleri incelenerek turizm eğitimi konusunun Cumhuriyet tarihi boyunca nasıl bir gündem yarattığı incelenmiştir. Böylece Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, Turizm Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın turizm eğitimi konusundaki önerileri, kararları ve faaliyetleri mercek altına alınmıştır. Cumhuriyet tarihinin turizm eğitimi alanındaki genel bir perspektifini sunan bu çalışma, eğitimin niteliğinin önemini ve dönüşümünü kapsamlı bir pencereden ortaya koymuştur.

ABSTRACT

This study aims to understand changes, and development of tourism education at the secondary education level throughout the historical process, based on an review of various historical documents. To achieve this objective, the reports of Tourism Advisory Boards, Development Plans, Tourism Special Expertise Commission Reports and National Education Councils were examined and the agenda of tourism education throughout the history of the Republic was examined. Consequently, the proposals, decisions, and activities of the General Directorate of Press and Publication, the Ministry of Tourism, and the Ministry of National Education regarding tourism education were thoroughly scrutinized. By presenting a comprehensive overview of the Republic's history in the field of tourism education, this study reveals the significance and change of educational quality.

GİRİŞ

Bir ülkede turizmin gelişmesi ancak bazı temel değerlerin oluşması ile olanaklıdır. Bu değerler turizmle ilgili çekicilikler, ulaşımı sağlayacak araç ve yollar, turizm işletmelerinin varlığı olarak sunulsa da nasıl hizmet vermesi gerektiğini bilen

turizm eğitimi almış çalışanların da bu denklemdeki önemini anlamak gerekir. Bu nedenledir ki turizm eğitimi gündemine almış her kurum, kuruluş ya da kişinin on yıllar boyunca çözmeye çalıştığı en önemli sorunlardan biri turizm eğitiminin nasıl verileceği ile ilgili olmuştur. Yaygın eğitim modellerinin izleri Osmanlı Dönemi'ne kadar takip edilebilir. Örgün eğitimin kurumsallaşması ise ancak 1960'lı yıllarda olanaklı hâle gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte turizm, devletin ekonomi politikalarına 1930 yılı itibarıyla girmiş; 1934 yılında İktisat Vekâleti tu-

* Bu yazı, Türk turizm eğitiminin ortaöğretim düzeyindeki başlangıç yıllarında, olanaksızlıklar içinde büyük emeklerle sayısız öğrenci yetiştiren Ankara Otelcilik Okulu'nun kurucu müdürlerinden çok sevdiğim ve saygı duyduğum Yunus Hoca'nın (Yunus Aslan, 1936-2023) değerli hatırasına adanmıştır.

rizm, propaganda ve yayıncılık işleri ile sorumlu tutulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 1949 yılı itibarıyla ise artan turizm hareketliliğinden üst düzeyde faydalanmak amacıyla ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılama görevi, Başbakanlık'a bağlı olarak oluşturulan Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü olmuştur (Evcin 2014). Aynı kurum, turizm eğitimi ile ilgili faaliyetleri de yürütmüştür.

Cumhuriyetin ilan edilmesi sonrasında ortaöğretim düzeyinde turizm eğitiminin durumu incelendiğinde 1950'li yılların başında birtakım faaliyetlerin aktif şekilde yürütülmeye başladığı görülmektedir. Mesleki ve teknik öğretim alanında çeşitli meslek ve teknik okullarının açıldığı ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulduğu hâlde 1960'lı yıllara kadar süregelen bir turizm eğitim verilememiştir. Turizm Dairesinin 1951 yılında, konaklama işletmelerinde eğitilmiş çalışanların gerekliliğine önem vermesi üzerine Millî Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa Ankara ve İstanbul'da garsonluk, komilik ve aşçılık kursları açılmıştır ancak bu kurslar çeşitli sebeplerle verimli olmamış, iki dönem sonra kapatılmıştır (Çoruh 1963).

Turizm endüstrisinin her kademesi için eleman yetiştirilmesinin önemi her geçen gün daha görünür hâle geldikçe turizm okullarının açılması için çaba gösterilmeye başlanmıştır. Bu çabalardan Milletlerarası Çalışma Bürosu aracılığıyla Paris Otelcilik Okulu Müdürü M. Marcel Jeanne'in uzman sıfatı ile Türkiye'ye davet edilmesi somut bir başlangıç olarak kabul edilebilir. Otel işletmelerinde çalışacak personeli yetiştirmek amacıyla bir okulun kurulması plânlarının hazırlanması sürecinde Marcel'in uzmanlığından faydalanılmıştır (Çoruh 1963). Çalışmalar sonucunda Ankara Otelcilik Okulu 1961 yılında öğretime başlamış, birkaç on yıl içinde ortaöğretim düzeyinde otelcilik ve turizm eğitimi veren okulların sayısı artmıştır.

Akoğlu (1965), turistik kalkınmayı gerçekleştirecek insan gücünün mutlaka turizm eğitimine tabi tutulmaları gerektiğini ifade ederek turizm eğitimi dört grupta incelemiş ve bunları *halk turizm eğitimi, genel turizm eğitimi, mesleki ve teknik turizm eğitimi ve akademik turizm eğitimi*

mi ve araştırması olarak sıralamıştır. Bu sınıflandırma turizm eğitiminin tüm toplum nezdinde yaygınlaştırılması gerektiğinin göstergesi olsa da bu çalışma kapsamında yalnızca ortaöğretim düzeyindeki turizm eğitimi kapsayan mesleki ve teknik turizm eğitimi ele alınacaktır. Bu amaçla çalışmada, ortaöğretim düzeyinde turizm eğitimi verilmesini hazırlayan tarihsel ve toplumsal zeminden başlayarak turizm eğitiminin Cumhuriyet tarihindeki gelişimi Turizm Danışma Kurulları, Kalkınma Planları, Turizm Özel İhtisas Komisyonları ve Milli Eğitim Şuraları çerçevesinde incelenecek; Türkiye'de turizm ve otelcilik eğitiminin tarihi kapsamlı bir şekilde açıklanacaktır.

TURİZM EĞİTİMİNİN TARİHİNE BAKIŞ

Türkiye'deki mesleki eğitimin tarihsel gelişim süreci Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri olarak birbirini tamamlayan ve çağdaş Türk mesleki eğitim sisteminin temelini oluşturan iki ayrı dönem olarak incelenmelidir (Boylu 2004). Turizm eğitimi açısından ele alındığında ise Türkiye'de turizm eğitimi meselesindeki ilk kayda değer çabanın, Osmanlı Dönemi'nde 29 Ekim 1890 yılında tercüman rehberlik mesleğini icra edecekler tarafından yayımlanan *Seyyahlara Tercümanlık Edenler Hakkında 190 Sayılı Nizamname* ile gerçekleştiğini belirtmek olanaklıdır (Toker 2011). Bu nizamname, tercüman rehberlik mesleğini yürüteceklerin Türkçeyi iyi bir şekilde konuşup konuşmadığının yanı sıra yabancı dil bilgisine de sahip olup olmadığının sınavla belirlenmesini zorunlu kılmıştır (Çimrin 1995).

Turistlere rehberlik edecek tercüman-rehberlerle ilgili bir diğer önemli bir hukuki düzenleme, 1925 yılında Gazi Mustafa Kemal'in tercüman nizamnamesini fesheden talimatnamesiyle gerçekleşmiştir. Talimatnamede yabancılara tercümanlık-rehberlik etmek isteyenler yerel yönetimden "tercümanlık vesikası" almakla sorumlu tutulmuşlardır. Başvuranların adli sicillerinin temiz olması, Türkçeye mükemmel derecede hâkim olmaları, yabancı bir dili, ülkenin tarihini, abidelerini ve bunların buldukları yerleri iyi bilmeleri ve bunları turistlere anlatmak konusunda yetkin olmaları şartı aranmıştır. İstanbul Şehremaneti, sözü geçen talimatnamenin hükümlerine daya-

narak rehber ve tercüman yetiştirme yetkisini 22 Şubat 1925 tarihi itibarıyla Türkiye Seyyahin Cemiyetine vermiştir (Evcin 2014).

Bin dokuz yüz yirmi üç yılında kurulan Türk Seyyahin Cemiyeti yabancı ülkelerden gelen insanlara hizmet verecek kişilerin eğitimiyle ilgili çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ancak turizmden henüz bir sektör olarak söz edilemeyecek dönemin Türkiye’inde yabancılarla temas kuran tercüman rehberlerin eğitimi için somut olarak sonuç vermeyen çabalar devam etmiştir. Genç Cumhuriyetin ilk icraatlarından biri olarak 1925 yılında yayımlanan 2730 sayılı “Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edenler Hakkında Talimatname” bu çabalardan biri olarak tarihteki yerini almıştır (Ünlüöner 1993). Saral ve Malkoç (2018) 1926 yılında diğer bazı gelişmeler olduğunu kaydetmiştir. Aynı yılın Nisan ayında turist kafilelerine rehberlik ve tercümanlık yapmak üzere İstanbul Şehremaneti’nin gözetiminde Türk Tercümanları Cemiyeti kurulduğunu, tercümanların yabancı dil seviyelerinin tespiti için İstanbul’da yeni bir sınav yapılması kararı alındığını, 1928 yılında ise yerel yönetim tarafından tercüman ve rehber yetiştirmek için tarihi eserler hakkında ders verilecek kuramsal ve uygulamalı içerikli iki kurs açıldığını belirtmişlerdir. Yabancılarla birebir temas etmeleri nedeniyle ilk çabaların turist rehberlerinin eğitimleri ile ilgili olduğu görülse de Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) tarafından 1930’da bir “Otelcilik Mektebi” açılması için Maarif Nezareti nezdinde girişimde bulunulması bu tür sorunları gidermek üzere yapılan ilk teşebbüsler arasında yer almıştır (Evcin 2014). “Otelcilik Mektebi” açılmasının gereği TTOK’nin yıllık toplantılarında tekraren vurgulanmıştır (Akşam Gazetesi 1932). İstanbul’da bir otelcilik mektebinin açılması girişimlerinin devam ettiğini ancak başarıya ulaşamadığı “İstanbul’da bir otelcilik mektebi açılması için yapılmış girişimler bugüne kadar bir neticeye bağlanmamıştır. Avrupa’dan mütehasıs getirtmek hakiki manasıyla büyük bir mektep açmak fazla pahalı olur mülahazasıyla bu işe girişilememiştir.” haber metninden anlaşılmaktadır (Vatan Gazetesi 1941).

Bu dönemden sonra TTOK, turist rehberlerinin eğitiminden başlayarak turizm eğitimi ile ilgili yayınların hazırlanması ve yayımlanması

konusunda önemli işler yürütmüştür (Ünlüöner 1993). Bakanlık düzeyinde turizm eğitimi ise ilk defa 1953 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığının iş birliği ile Ankara ve İzmir Ticaret Liselerinde “Garsonluk, Aşçılık ve Komilik” kurslarının açılması ve bazı turizm derneklerinin rehberlik kursları düzenlemeleri ile başlamıştır (Olalı vd. 1983). Bu kurslar, turist rehberliğinin yanı sıra turizmin diğer alanlarında da vasıflı turizm çalışanına gereksinim duyulduğunun somut adımlarıdır. Örneğin “İstanbul’daki konaklama tesislerinin nitelikli personel ihtiyacını gidermek ve bu alanda hizmet vermek üzere vale, garson, famdöşambır, metrdotel, konsiyerj, terzi, berber, otel kapıcısı, aşçı, pastacı gibi çalışanları yetiştirmek üzere ilk veya ortaokul mezunu, ahlak ve ahvali düzgün, beden yapısı uygun gençlerin öğretmenler tarafından teorik ve pratik eğitime tabi tutulması ve mezun olanların otellerde görev almasının temini yönündeki talepler Ticaret Vekâleti Turizm Müdürlüğü’nün raporlarına da yansımıştır. Ayrıca konaklama tesislerinde gereksinim duyulan çalışanlar arasında otel ve lokanta müdürlüğü, muhasipliği ve kâtipliği” yapabilecek kişiler de yer almıştır (Evcin 2014).

Turizm Eğitiminde Ortaöğretim Düzeyinde Bir İlk: Ankara Otelcilik Okulu

Türkiye’nin 1950’den sonra Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’yle ekonomik ve teknik iş birliğini geliştirmesi, sanayiye hızlandırması, özel girişimleri ve ticari etkinlikleri artırması nitelikli teknik elemana olan talebi artırmıştır. Bu durum, orta ve yüksek öğretimde mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaşması, mesleki ve teknik eğitimin planlanması ve hedeflerinin belirlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Sanayi için gerekli teknik elemanın yetiştirilmesi, görevlendirilmesi ve çalışma esaslarının düzenlenmesi gereksinimi ise Altıncı Milli Eğitim Şûrası’nın gündemini oluşturmuştur (Taşdöner 2013). Altı gün süren Şûrada (1957) Mesleki ve Teknik Eğitim ile Halk Eğitimi konularında önemli kararlar alınmış ve uygulanması amacıyla Millî Eğitim Bakanlığına sunulmuştur. Ticaret liselerinin orta dereceli okullar arasındaki konumu ve geliştirilmesi için gereken tedbirler belirtilmiş, yeni koşullara göre ticaret liselerinin düzenlenmesi, turizm çalışan-

larını yetiştirme mevzuatının yeni şartlara göre düzenlenmesi, turistik yerlerin gereksinimleri doğrultusunda kurslar açılması, uzun va-dede turizm çalışanlarının yetiştirilmesi için Millî Eğitim Bakanlığının modern bir okul açması önerilmiştir (Toker 2018).

Ekonomik kalkınma için bir denge faktörü olabilecek turizm sektöründe hizmet vermesi planlanan turizm çalışanları için Ankara'da bir otelcilik okulu 1961 yılında kurulmuştur. Otelcilik Okulları Yönetmeliği'ne göre Otelcilik Okulu, kuvvetli meslekî bilgilere ve maharetlere sahip otel ve motel personeli yetiştiren üç yıllık bir meslek okuludur. Okula; ticaret orta okulu, orta okul ve bu okullara öğretim programı denkliği Bakanlıkça onanmış okul mezunlarından erkek öğrenciler imtihanla alınmışlardır (11287 Sayılı *Resmî Gazete* 1962). Buradan, öğretime başladığı ilk dönemlerde otelcilik okuluna kız öğrencilerin alınmadığı anlaşılmaktadır. Kız öğrenciler ise Yönetmelik'te gerçekleştirilen değişiklik sonucunda 1963 yılında Otelcilik Okuluna alınmaya başlamıştır.

Mesleki ve teknik öğretimin ihtiyacı olan donatım, kitap, araç-gereç vb. gereksinimlerin karşılanması için 1959 yılında kurulan Dış Teknik Yardımlar Müdürlüğü, Uluslararası Kalkınma Teşkilatı kapsamında hibe edilen yardımı dağıtmıştır. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, 1960'ların başında turizm dairelerinin çalışmaları ile Amerikan teknik yardımından hibe suretiyle alınan altı milyon Türk lirasının, bir buçuk milyon lirası otelcilik okulunun açılması için Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu arada Turizm Dairesi yetkilisinin, sahipleri olan Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Bankası Umum Müdürlüğü ile 125 bin lira yıllık kira ücretiyle Ankara Palas'ın otelcilik okulu haline getirilmesi teklif edilmiş ve mutabık kalınmıştır. Fakat Millî Eğitim Bakanlığınca İstanbul Yolu üzerindeki Fıya Garajı, 130 bin liraya tutularak orada Ankara Otelcilik Oku-lu öğretime başlamıştır. Dinamik bir eğitim ve öğretime dayanan Ankara Otelcilik Okulu, statik bir eğitim ve öğretim uygulaması yapan Ticaret Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır (Millet Meclisi Tutanağı 1969). Ankara Otelcilik Okulunun adı 1975 yılında Otelci-

lik ve Turizm Meslek Lisesi olarak değiştirilmiştir (15230 Sayılı *Resmî Gazete* 1975).

Turizm Ortaöğretimindeki Diğer Gelişmeler

Ankara Otelcilik Okulunun 1961 yılında açılmasını takiben İstanbul Otelcilik Okulu 1967-1968 öğretim yılında üç sınıf olarak hizmete açılmıştır. İstanbul'da mevcut bir otel içinde, ortaokul veya lise seviyesinde bir turizm ve otelcilik meslek okulu açılacağı 1966 yılında *Resmî Gazete*'de ilan edilmiştir (12216 Sayılı *Resmî Gazete* 1966). Otelcilik okullarının, orta seviyeli otel ve turizm işletmecisi yetiştirmeye yöneleceği ve Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesine dönüştürüleceği 1972 yılında gündeme alınmış (14374 Sayılı *Resmî Gazete* 1972); Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi olarak eğitim vermek üzere projesi başlatılan ortaöğretim kurumlarının projeleri 1973 yılında başlatılmıştır (14475 Sayılı *Resmî Gazete* 1973).

Otelcilik ve turizm meslek lisesine dönüştürülecek otelcilik okulu ders programlarına, orta seviyeli otel ve turizm işletmecisi yetiştirecek bir içerik kazandırılması için çalışmalara başlanmıştır. Otelcilik ve turizm meslek liselerinin bünyelerinde pratik otelcilik ve turizm okulları açılmış; otel ve turizm işletmelerinde kat hizmetlisi, garson ve çeşitli mutfak hizmetleri gibi orta ve alt kademe elemanların kısa süreli programlarla yetiştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır (14385 Sayılı *Resmî Gazete* 1972).

Türkiye'nin ortaöğretim düzeyinde turizm eğitimi veren üçüncü kurumu olan Kuşadası Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi 1975-1976 öğretim yılında açılmıştır. Tedbirler kapsamında Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinin programları istihdam alanının gereksinimlerine göre yeniden düzenlenmiş ve bu okulların sayısını artırma çalışmaları başlamıştır (15786 Sayılı *Resmî Gazete*, 1976). Bu okullara 1984-1985 öğretim yılından itibaren bir yıl yabancı dil hazırlık sınıfı ilâve edilerek öğretim süreleri dört yıla çıkarılmış ve isimleri de Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi olarak değiştirilmiş (Ünlüönen ve Boylu 2005), öğretmen ve öğrencilerinin en az bir yabancı dili iyi bilmelerini sağlayıcı çalışmalar yapılması planlanmıştır (19265 Sayılı *Resmî Gazete* 1986).

Resmî Gazete' nin 17902 sayısına göre 1982 yılında öğretime devam eden genel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının; Ankara Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Aydın - Kuşadası Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Bolu Otelcilik ve Turizm Meslek lisesi, Bursa Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, İçel - Mersin Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, İstanbul Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Muğla Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Tekirdağ Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Antalya Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Ordu - Perşembe Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi olarak kayda geçtiği anlaşılmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimin durumuna bakıldığında ticaret ve turizm öğretiminde, turizm sektörüne eleman yetiştirmek açısından otelcilik ve turizm meslek liselerine ağırlık verilmiş, bu alanda uygulamalı programlar geliştirildiğinin açıklandığı görülmüştür. Ancak bu okul öğrencilerinin uygulama derslerinin yapılmasında ve mezunlarının istihdamında mevzuat yönünden düzenlemelere duyulan ihtiyaç devam etmiştir. Tedbirler kapsamında ticaret ve turizm öğretiminde uygulamalı programlara ağırlık verilmesine, otelcilik ve turizm meslek lisesi öğrencilerinin uygulamaları ve mezunlarının istihdamı yönünde ilgili kuruluşlarla mevzuat çalışmalarına başlanmasına karar verilmiştir (17913 Sayılı *Resmî Gazete* 1982).

Otelcilik ve turizm meslek liseleri ile sağlık ve tarım meslek liseleri gibi mesleki eğitim yapan kuruluşlardaki öğrencilerin, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu kapsamında, ilgili kurum ve kuruluşlarda uygulamaya dönük eğitim yapmaları konusundaki çalışmalar sürdürülmesi planlanmıştır (19974 Sayılı *Resmî Gazete* 1988). Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulunun 1 Haziran 1989 tarihinde yapılan toplantısında alınan tavsiye kararına uygun olarak; daha önce çıraklık eğitimi uygulama kapsamına alınmış olan "Otelcilik" meslek dalı, Resepsiyon (Ön Büro) ve Servis (Garsonluk) olmak üzere iki ayrı meslek dalına ayrılmıştır (20229 Sayılı *Resmî Gazete* 1989).

Ortaöğretim düzeyinde turizm eğitimi veren mesleki okullarda 2005 yılından itibaren *Yeterliliğe Dayalı Modüler Çerçeve Öğretim Programları* uygulanmaya başlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi 2005). Millî Eğitim Bakanlığının

4 Aralık 2008 tarihinde yayımladığı Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması konulu genelgeye göre ortaöğretimde çok sayıda okul türü olduğu gerekçesiyle ortaöğretimin okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir yapıya kavuşturulması için tavsiye kararlar alınmıştır.

Eğitim sisteminde kaynak israfını önlemek, işlevselliği ve eğitim kalitesini artırmak için Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetini sürdüren *Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinin adının Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi* olarak değiştirilmesi uygun görülmüştür. Sonraki yıllarda yine bir değişikliğe gidilerek mesleki ve teknik öğretimde okul çeşitliliğinin azaltılması kapsamında Millî Eğitim Bakanlığının 1 Mayıs 2014 tarihinde yayımladığı genelgeye göre mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının ismi Mesleki Teknik Anadolu Lisesi veya Çok Programlı Anadolu Lisesi olarak değiştirilmiş, Turizm ve Otelcilik Meslek ve Aşçılık Meslek Liseleri de bu yönetmeliğe dâhil edilmiştir (Mesleki ve Teknik Öğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması Genelgesi 2014). Ortaöğretim düzeyinde turizm eğitiminde son yıllardaki dikkate değer gelişmelerden bir diğeri mesleki ve teknik eğitimi geliştirmek, geleneksel Türk sanatlarını gelecek kuşaklara aktarmak üzere 2018 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan *Mesleki Eğitim İş Birliği Protokolü* (2018) olmuştur. Protokolün öncelikle pilot bölge olarak İstanbul'da uygulanması, sonrasında ise 81 ilde yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Bakanlıklar arasında gerçekleşen imza töreninde (Millî Eğitim Bakanlığı 2019) turizmde istihdam garantisıyla nitelikli eleman yetiştiren liselerin sayısının 2019 yılında 11 iken 2023'e kadar 200'e çıkacağı açıklanmıştır. Yenilenen protokolle belirlenen turizm alanında eğitim veren proje okullarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünün (2023) güncel verilerine göre *Konaklama ve Seyahat Hizmetleri* alanında 83 proje okul, *Yiyecek İçecek Hizmetleri* alanında 117 proje okul bulunmaktadır.

Otelcilik Okulu olarak kurulan ve zaman içinde *Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Anadolu Otelcilik Meslek Lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi* olarak anılan ortaöğretim kurumları bünyeye

lerinde farklı bölümlerle/dallarla turizm eğitimi vermeye devam etmiştir. Otelcilik ve turizm alanında eğitim veren okullarda 1961-1963 yıllarında teksifi program¹ ile başlayan turizm eğitimi; Teknik, İdari, Resepsiyon, Mutfak, Kat Hizmetleri, Mutfak, Servis, Seyahat Acentacılığı, Eğlence Hizmetleri olarak devam etmiştir. Günümüzdeki durumuna bakıldığında ise turizm eğitiminin *Konaklama ve Seyahat Hizmetleri ile Yiyecek İçecek Hizmetleri* alanı çerçevesinde verildiği görülmektedir. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde uygulanan turizm programları *Konaklama ve Seyahat Hizmetleri* alanı kapsamında animatörlük, konaklama hizmetleri ve seyahat acentacılığı dallarında 233 kurumda 16.472 öğrenci; *Yiyecek İçecek Hizmetleri* alanı kapsamında yiyecek içecek hizmetleri dalında ise 637 kurumda 93.772 öğrenci, turizm alanında yabancı dil ağırlıklı olacak şekilde öğrenim görmektedir (Meslekî Eğitim Haritası 2023; Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü 2023).

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TURİZM EĞİTİMİ

Türkiye'nin Batıya yüzünü döndüğü Tanzimat'tan itibaren yabancılarla sürdürülen ilişkilerin nasıl şekilleneceği konusu her dönem-

de mesele edilmiştir. Cumhuriyet öncesi süreçte başlayan çabalar Cumhuriyetin ilanı ile birçok resmi kurumun ya da sivil toplum kurum/kuruluşunun çalışma gündemini oluşturmuştur. Bu çalışma, turizm eğitiminin tarihsel süreçte nasıl ele alındığını anlama çabasıyla kurgulanmıştır. Bu amaçla, Turizm Danışma Kurulu raporları, Kalkınma Planları, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporları ve Millî Eğitim Şûraları gibi çalışmaya ışık tutacağı düşünülen belgeler inceleme-ye alınmıştır.

Turizm Danışma Kurulları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra turizm faaliyetleri basın-yayın işleriyle değerlendirilmiş ve 1941 yılında Turizm Müdürlüğü Başbakanlık'a bağlı olarak Basın Yayın Genel Müdürlüğü (BYTGM) bünyesine dâhil edilmiştir. Bu süreçte artan turizm hareketliliğinden en iyi şekilde faydalanabilmek için ortaya çıkan yeni gereksinimlerden hareketle Turizm Müdürlüğü, görevlerini 1949 yılı itibarıyla yine BYTGM'ye bırakmıştır (Evcin 2014). BYTGM'nin turizm alanındaki en temel bir faaliyetlerinden biri ise Turizm Danışma Kurullarının oluşturulması olmuştur. Turizm Danışma Kurulları geniş bir tabanda çok sayıda ilgili kuruluşun aktif katılımlarıyla oluşturulmuştur.

Tablo 1. Turizm ve Otelcilik Ortaöğretiminde Güncel Durum

Alan Adı	Dallar	Öğrenci sayısı	Okul Türü	Uygulama Otel Sayısı	Proje Okulu Sayısı
Konaklama ve Seyahat Hizmetleri (233)	Konaklama (203)	16.472	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi (211)	79	83
	Seyahat Acentacılığı (78)		Çok Programlı Anadolu Lisesi (12)		
	Animatörlük (15)				
Yiyecek İçecek Hizmetleri (643)	Yiyecek İçecek Hizmetleri (637)	93.772	Mesleki Teknik Anadolu Lisesi (583)	81	117
			Çok Programlı Anadolu Lisesi (54)		

Kaynak: Meslekî Eğitim Haritası 2023; Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü 2023.

¹ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Toker, A. (2018). Türkiye'de Bir İlk: Ankara Otelcilik Okulu (1961-1974). İçinde; Kozak, N. (Editör). *Dünden Bugünü Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri, Meslekler* (ss. 545-602). İstanbul Yıkılmazlar

Toplantılarda turizm tüm yönleriyle tartışılmış, tespit edilen sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur. Turizm eğitimi ve önemi ise neredeyse bütün toplantılarda ayrıntılı bir şekilde gündeme gelmiştir (Çoruh 1963).

Çoruh (1969) turizm eğitimine verdiği önemi şu sözleriyle yansıtmıştır: *“Geniş ve çeşitli tamamlayıcı teşkilat isteyen, âdetâ hükümet kuvvetlerini bir araya getirmekle sonuç verecek olan, türlü meseleleri içine alan, bununla beraber memleket için çok önemli ve ele alınması zorunlu olan turizm işine ne suretle ve nereden başlanacaktı? Her şeyden önce turizmde ilk meselenin, insanın yetiştirilmesi olduğu bir gerçektir. Bütün memleket halkının, yani köylünün, esnafın, çiftçinin, tüccarın, işçinin; sermayedarın; polis, jandarmanın, asker, subayın, memurun, mebusun, erkeğin, kadının, çocuğun turizmi kavraması, müsbet bir anlayışa sahip kılınması lazımdır. Bu iş okullarla, cemiyetlerle, konferanslarla, radyo ile, türlü yayımlarla ve zamanla olacak işti. Olması lazım bir işti.”* Turizm Danışma Kurulları ile ilgili yazdığı makalesinde danışma kurullarında turizm eğitimi meselesinin nasıl ele alındığı aşağıya sıralanmıştır:

9 Aralık 1949 Birinci Turizm Danışma Kurulu toplantısında götürülen idarî teklifler arasında üniversite ve yüksek okul öğrencilerinden tercüman ve rehber yetiştirilmesi ve otelcilik okulları açılıncaya kadar kurslarla eleman yetiştirilmesi de yer almıştır. 18-23 Aralık 1950 İkinci Turizm Danışma Kurulunda alınan birçok karar arasında turizm bilgi ve terbiyesi, turizm meslek ve teknik öğretimi, otelcilik okulları gibi konuların incelendiği anlaşılmaktadır. 28 Eylül-2 Ekim 1953 Üçüncü Turizm Danışma Kurulunda Emniyet ve gümrük memurları için açılan kurslarda Turizm Dairesi elemanları tarafından turizm dersleri verilmesi, Milli Eğitim Vekaletiyle iş birliği neticesinde, turizm bilgisi derslerinin ilk okullarla, öğretmen okullarının müfredatına alınmaya çalışılması, yine aynı Vekaletle birlikte çalışarak garsonların yetiştirilmesi için Ankara’da bir kurs açılması gündeme gelmiştir. 7-11 Şubat 1955 Dördüncü Turizm Danışma Kurulu toplantısında turizm terbiye ve bilgisi, turizm sanayiine mütehasıs eleman yetiştirilmesi gibi önemli etütler vardır.

Turizm Danışma Kurullarının çalışmalarından biri olarak kayıtlara geçen faaliyet olarak

1957 yılında Paris Otelcilik Okulu Müdürü M. Marcel Jeanne’in Türkiye’ye davet edilmesi ve kendisinden danışmanlık hizmeti talep edilmesi olmuştur. Türkiye’de altı ay çalışan ve araştırmalar yapan Jeanne, gözlem ve bulgularını, ilgililere bir rapor hâlinde sunmuştur. Jeanne’in görüş ve saptamaları şu şekilde dile getirilmiştir: *“Türk Otelciliği iyi usuller kullanıldığı intibaini vermiyor. Bu zayıflığın başlıca sebeplerinden biri, otellerde çalışan mesleki evsaf kifayetsizliğidir. Bu kifayetsizlik, idare ve müdüriyet personeli için dahi mevzubahistir. Şehirli delikanlılar yahut memur ailelerine mensup gençler arasında otel personelliği hor görülen bir iş olarak telakki edilmektedir. Bu peşin hüküm, iyice yerleşmiş vaziyettedir. Bu durum otellere personel bulma imkanlarını azaltmaktadır.”* Jeanne’in önerileri ise iki başlık altındaki doğrudan turizm eğitimi ile ilgilidir: *Hemen yapılması gereken işler:* İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya ve Adana gibi, otelciliğin belli bir seviyede gelişmiş olduğu yerlerde birer mesleki olgunlaşma merkezi kurularak, halen çalışan personelin ıslah edilmesi gerekir; ancak bu iş ilk önce İstanbul’da denenmeli, burada elde edilen bilgi ve metotlar, daha sonra açılacak yerlerde uygulanmalıdır. *Uzun vadede yapılması gereken işler:* Kâr esaslı üzerine çalışacak, halka açık bir uygulama oteliyle birleşik, bir otelcilik enstitüsü kurulmalı ve sektörün her kademesine eleman yetiştirecek şekilde organize edilmelidir (Çoruh 1963).

23 Haziran 1964 Altıncı Turizm Danışma Kurulu toplantısının “Dilekler ve Teklifler Komisyonunda” turizm çalışanlarının yetiştirilmesi için tedbir önerilerinde bulunulmuştur. *“İleri bir turizm, endüstrisinin bütün dallarında kaliteli personelin yetiştirilmesi bu maksatlar için yapılmış yatırımların israfını ve tahribini önlemek şarttır. Bu maksatla memleketimizin asgari ihtiyaçlarını karşılamak için hiç değilse Ankara’dakine ilâveten İstanbul, İzmir ve Mersin’de ‘Turizm ve Otelcilik’ okulları MEB’ce derhal açılmalıdır. Bunlar otel-okul şeklinde inşa edilmeli ve muhakkak yabancı öğretmenlerden istifade edilmelidir. Bu arada Türk-İş’e devredilen üç otel Çalışma Bakanlığının da yardımı ile işbaşı eğitimi yapan müesseseler haline sokulmalıdır.”* (VI. Turizm Danışma Kurulu Toplantı Zabıt ve Kararları 1964).

18-20 Şubat 1969 Sekizinci Danışma Kurulu toplantısında Oğuz Ermumcu'nun raporunda Türkiye turizmi henüz bir bütün olarak ele alınmadığı; prensipler, mevzuat buna göre vaz ve ihdas edilmediği, yatırımlar bu bütünü meydana getirecek veya değerlendirecek şekilde planlanmadığı, eğitim, fiziki planlama, tanıtma vesaire turizm çalışmaları birbirine bağlı bir şekilde yürütülmediği, diğer ekonomik sektörlerle turizmin ilgisi gereğince araştırılmadığı ve ortaya konulmadığı gibi ana sebeplerle memleketimizin turizm potansiyeline lâyık bir gelişme sağlanamamıştır. Bu dönemde yatırımlar, eğitim; tanıtma; hizmet; planlama çalışmaları hep boşlukta kalan olağanlarla platonik bir atmosferden kurtulmamıştır (Çoruh 1969).

Kalkınma Planlarında Turizm Eğitimi

Planlı kalkınma döneminde turizm eğitimi konusunun nasıl ele alındığını anlamak için 1963-2023 yıllarını kapsayan 11 kalkınma planı incelenmiştir (Kalkınma Planları 2023). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) incelendiğinde turizm eğitimi konusuna kısaca değinildiği görülmektedir. "Diğer Hizmetler" başlığı altında yer alan *turizm* bölümünde, o günkü dönem şartlarına göre 1961 yılında Türkiye'ye 129 bin turist geldiği ve 7,5 milyon dolar döviz bıraktığı belirtilmiştir. Ödeme bilançosundaki açığın kapatılmasında büyük potansiyelleri olduğu düşünülen turizmde çalışanların eğitimine öncelik verilmesi konusuna tedbirler kapsamında kısaca değinilmiş; eğitim ve halk eğitim programlarında bölgedeki turistik eserlerin tanıtılması ve benimsetilmesi konularını göz önünde tutulacağı vadedilmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) "Diğer Hizmetler" başlığı altından çıkararak bağımsız bir başlık altında ele alınan turizm bölümünde turizm eğitimi ve öğretimi çalışmalarının yeterli duruma getirilemediği vurgulanmıştır. Çeşitli kamu kuruluşları tarafından yürütülen turizm eğitimi ve öğretimi çalışmalarının koordine hâlde ele alınabilmesi için bir *Turizm Eğitimi ve Öğretimi Millî Merkezi* kurulacağı belirtilmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) turizm eğitimine önceki dönemlere göre verilen önemin artması "Üçün-

cü Plan Hedefleri" ana başlığı altında "Turizm Eğitimi ve İşgücü" alt başlığı olarak yer almasından anlaşılmaktadır. Üçüncü Plan döneminde, turizmde yetişmiş personel ihtiyacının artacağı tahmin edilmesi nedeniyle çalışanların yetiştirilmesi ve istihdamı olanaklarının sağlanması için yeni bir program hazırlanacağı bildirilmiştir. Süreç içerisinde alınacak tedbirler arasında konaklama tesislerinde çalışacak personelin eğitiminde başarıya ulaşmak için turizm eğitiminin akademik eğitim yerine beceriye dönüşmesi sağlanacak, konaklama tesislerinde resmî eğitim görmüş personel istihdamı sağlanacağı belirtilmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) turizm eğitimi konusunun kısıtlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Plana göre, turizm eğitimi genel ve mesleki eğitim ilkeleri çerçevesinde yeniden gözden geçirilerek ülke gereksinimini karşılayacak biçimde yönlendirilecek ve ilgili kuruluşlar arasındaki eşgüdüm Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca sağlanacaktır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) ve Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) turizm eğitimi konusuna doğrudan yer verilmemiştir. Söz konusu kalkınma planlarında mesleki eğitimle ilgili vurguların olduğu görülmüştür. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (1996-2000) bakıldığında Akdeniz çanağındaki diğer ülkelerle kıyaslama yapılarak turizm eğitimi gibi konularda yetersizliklerin sürdüğü ifade edilmiştir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) turizm eğitiminde henüz mesleki belgelendirme sistemine geçilemediği için hizmet kalitesinin etkilendiği belirtilmiştir. Amaçlar, ilkeler ve politikalar çerçevesinde turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirileceği planlaması yapılmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007-2013) yarattığı katma değer, istihdam ve turizm gelirlerine karşın turizm eğitiminde henüz mesleki belgelendirme sistemine geçilememiş olmasının hizmet kalitesini olumsuz etkilediği kaydedilmiştir. Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) turizm eğitimi konusuna doğrudan yer verilmemiştir. On Birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) politika ve

tedbirler çerçevesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan protokol çerçevesinde yürütülecek uygulamalı eğitim programı ile turizm sektörünün ihtiyacı olan nitelikli ara eleman ihtiyacı karşılanacağı ifade edilmiştir.

Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporlarında Turizm Eğitimi

Turizm İhtisas Komisyonu'nun Selahattin Çoruh² başkanlığında toplanan Eğitim Alt Komitesinin Raporu'na göre (1964) turizm konusunda tüm olanakların seferber edilerek çözülmesi gereken problemler arasında turizm eğitimi de yerini almıştır. Rapora göre, "turizmin gelişim sürecinde manevi hazırlık ve bireylerin tamamıyla meseleye eğilimini gerektiren sebeplerin yoğunluğu turizm eğitimi çalışmalarını birinci plana çıkarmıştır. Bu, halk eğitimi çalışmaları yanında artan bir turist kitesinin gereksinimlerine cevap veren turistik tesislerdeki personel ise, üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konudur. Turistin neler beklediği ve kendisinin çalışmaları sırasında nelere dikkat edip eğilim göstereceğini bilen yetişmiş bir eleman, turizm gelişme hareketinde çok şeyler kazandıracaktır. Bu yüzden özellikle çalışanlar ve çalışanların eğitimi konusu eğitim çalışmalarının ikinci bir hareket noktası olmuştur."

Aynı raporda turizm sektöründe çalışacak kişilerin eğitimi için önerilen eğitim ve öğretim metotları monitör kurslar, mesleğe yeni girecekler için kurslar ve tekâmül (olgunlaşma) kurslarını kapsayan kısa süreli kurslar; otel okul hâlinde çalışacak sürekli kurslar; otelcilik ve turizm okulları, ticaret okulları ve İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi dersleri ve enstitüler, işbaşı eğitimi, dış ülkelerde eğitim ve tercüman-rehberlerin eğitimi kapsayan diğer eğitim yolları olarak açıklanmıştır. Gelişen sektörün gereksinimlerini karşılayacak okul ve kurslar programlanırken uyulması gereken esaslar Selahattin Çoruh'un önerdiği gibi (1963) aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- 1- Turizm endüstrisinin konaklama bölümünde halen çalışmakta olan personelin mesleki ve teknik ehliyet seviyesinin yükseltilmesi, yabancı dil bilgisi eksikliğini gidermek için gerekli ve devamlı kursların açılması,
- 2- Yeniden konaklama bölümü için yetişecek personelin de aynı esaslar dahilinde yetiştirilmesini sağlayacak kursların açılması,
- 3- Daha yüksek kademeler için orta ve yüksek dereceli turizm ve otelcilik okulları açılması,
 - a) Bu okullarda turizm resmî ve özel teşekküllerine, seyahat acentalarına, turizm bürolarına, ulaştırma servislerine vesaireye eleman yetiştirilmelidir.
 - b) Yeni açılacak otelcilik okul ve kurslar için öğretmen ve idareci yetiştirilmelidir.
 - c) Turizm endüstrisinin ve özellikle konaklama bölümünün alt ve üst kademelerinde görevlendirilmek ve çalışmak üzere yetiştirilecek elemanlar için açılacak okul ve kurslar, birer otel işletme varlığı içinde kurulmalıdır.
 - d) Teorik dersler dışında, yetişecek elemanların, bu otel okullarda çalıştırılmak, müşterilere hizmet ettirilmek suretiyle pratik bilgiler edinmeleri sağlanmalıdır.
- 4- Ankara'da bir otelcilik okulu açılmakla turizm endüstrisi sahası tatmin edilemez. İlk plânda açılması lazım gelen dört turizm bölgesinden Marmara Bölgesi Merkezi İstanbul'da (Rehber Tercüman, Bürolar, Acentalar, konaklama bölümü için eleman yetiştirilmek üzere) yüksek dereceli bir turizm ve otelcilik okulu ile Türk Mutfağı enstitüsü açılması (Bu okulda yerli ve yabancı mütehassıs öğretmen ve ustalar çalıştırılması)
- 5- Ankara'daki Otelcilik Okulunun tekâmül ettirilmesi ve otel okul hâline getirilmesi (Meselâ Ankara Palas'ta okulun açılması gibi)
- 6- Diğer ele alınacak olan turizm bölgelerinden İzmir, Antalya, Adana veya İskenderun'da yahut Antakya'da 1967 yılı sonuna kadar orta meslek okulu derecesinde otelcilik okulları açılması.
- 7- Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, İşçi ve İşveren te-

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Yetgin, D. (2018). Selahattin Çoruh: Turizmde Bir Adanmışlık Öyküsü, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (1): 113-123.

- şekilleri, derhal işbirliği yaparak, bir de Merkezi büro kurularak;
- Hemen faaliyete geçilmek şartıyla, Turizm Sanayii konaklama bölümünde çalışan personelin kalifiye hâle getirilmesi.
 - Yeniden garson, komi, aşçı yetiştirmek için de daimî ve geçici kurslar açılması, mevcutların ıslahı.
 - Kurslara devam işinin önemle ele alınması ve zorunlu hâle getirilmesi.
 - Kurs masraflarının ilgili resmî ve gayri resmi teşekküllerce her yıl ayrılması, kursların bir bütçeye sahip kılınması.
 - Bütün çalışmaların merkezi Büroca düzenlenmesi, ders program ve müfredatı ile kitaplarının hazırlanması, kursların daimî teftiş ve inceleme tabi tutulması lazımdır.

Turizm meslek ve teknik öğretim ve eğitim işinin ülke için günün en önemli konusu olduğu; turizm endüstrisinde, ticaret alanında, resmi ve özel kuruluşlarca, alt ve üst kademelerdeki personelin ve uzman elemanın yetiştirilmesi gerektiği; Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile özel kurum ve kuruluşların ortaklaşa işi olduğu; ne doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığının ne de Çalışma Bakanlığının özel mevzuu olmadığı; çeşitli ihtisas ve sanayi kollarına ayrılan turizm meslek ve teknik öğretim ve eğitiminin, turizm plân ve programlarının tatbikatı ve gerçekleşmesiyle de paralel olarak yürütülmesi gerektiği vurgulanan diğer konular arasındadır.

Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nun 1966 yılında yayımlanan ikinci cildinde turizm eğitimi adına yürütülen çalışmalara ve mevcut duruma ışık tutulmuştur. Açılan kurslarla 1964 yılında beş ilde 160 tercüman rehber, 64 merkezde 1624 garson yetiştirilmiştir. Ankara Otelcilik Okulu'ndan 1964 yılında 36, 1965 yılında 37 kişi mezun olmuştur. Başta Ankara olmak üzere Zonguldak, Düzce, İstanbul, İzmir, Kayseri, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Malatya, Elâzığ ve Tunceli illerinde konferanslar düzenlenmiştir. Aynı raporda turizm eğitiminin sorunlarına da değinilmiştir. Buna göre turizm endüstrisi için personel eğitiminin Turizm Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında kaldığı, turizm

eğitiminin sorumlusunun belli olmadığı, Ankara Otelcilik Okulu'nun ek görevle idare edilen yetersiz bir kadroya terk edildiği, okul mezunlarının beğenilmediği ve iş bulmakta zorluk çektiği, senelerdir okula kaliteli yabancı hoca getirilemediği ve okulun bir uygulama oteli olmadığı gündeme getirilen sorunlardan bazılarıdır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm ve Tanıtma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (1977), plan dönemi doğrultusunda yaratılacak 20 bin kişilik istihdamın %25'inin eğitilmiş elemanlardan oluşacağı düşüncesi ile mesleki eğitim yapan okullardan yıllık bin eleman yetiştirilmesi bekleneceği ifade edilmiştir. Yatak kapasitesi ile orantılı olarak, personel eğitimi daha çok iş yerinde gezici monitörlerle sağlanacaktır. Konaklama tesislerinde ve diğer yan ünitelerde resmi eğitim görmüş personelin çalıştırılması öngörülmektedir. Bu hedefin gerçekleşmesi için o dönemki eğitim kapasitesi %70 oranda arttırılacaktır. Aynı komisyon raporunda tedbirlerin gerçekleşme durumu irdelenmiş ve turizm eğitiminin eşgüdümlü ve bütüncü olması için 1968'de kurulan "Turizm Eğitimi ve Öğretimi Milli Merkezinin" yetki ve fona sahip olmadığı, uygulanan eğitimin prensiplerinin tek merkezden gerçekleştirmediği belirtilmiştir.

Turizm sektöründe karşılaşılan sorunlar ve tıkanıklıklar çerçevesindeki genel ekonomik, sosyal ve planlama sorunları başlığı altında turizm eğitimi ve öğretimi de ayrı bir başlık altında konu edilmiştir. Otelcilik okulları mezunlarının turistik tesis belgeli işletmelerde istihdam edilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Aynı raporun "İstihdam" başlığı altında, turizm sektöründe istihdam konusunun öğretim ve eğitimle yakından ilişkili olması nedeniyle sektör çalışanlarının mesleki formasyona sahip olması zorunluluğunun altı çizilmiştir. Ankara, İstanbul, İzmir, Çeşme, Antalya ve Girne'de faaliyette olan altı okuldan 1974-1975 döneminde 465 öğrenci mezun olması, dördüncü plan dönemindeki eğitim görmüş çalışan ihtiyacını karşılamayacağını gösterdiği için turistik tesislere işgücü yetiştiren okul sayısı ve kapasitesinin kısa sürede artırılması gerekliliği belirtilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (1995), "Eğitim ve İstihdam" alt komisyonunda turizm eğitimi konusu detaylı bir şekilde ele alınarak sorunlar belirlenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Gelişen endüstriye uyum sağlayacak sayı ve nitelikte yetiştirilmesi gereken turizm işgücünün ancak onda birinin meslekî eğitim gördüğü ve bu eğitimin genel olarak yönetici düzeyindeki kadro için gerçekleştiği vurgulanmıştır. Rapora göre, 1996 yılında Türkiye'de turizm alanında çalışan insan gücüne bilgi ve beceri kazandıracak eğitim kurumlarının sayısının 109 olduğu anlaşılmaktadır. Orta öğretimde üç ve dört yıllık eğitim veren 24 otelcilik ve turizm meslek lisesi ve üç yıllık eğitim veren altı özel lise bulunmaktadır.

Rapora göre örgün turizm eğitiminde dil yetersizliği, seçme ve yerleştirmedeki sorunlar, eğitim programlarının yetersizliği, eğitim üyelerinin yetersizliği, uygulamalı staj eğitiminin kurumsallaşmamış olması ve yaygın eğitimde yürürlükteki süreli, modüler ve sertifika eğitimlerinin koordinasyon eksikliği ve verilen sertifikaların ölçüt olarak çoğu sektör paydaşı tarafından henüz kabul görmemiş olması ana eğitim sorunları olarak ortaya çıkmıştır. Örgün eğitimdeki sorunların çözümü ve mevcut kurum ve insan kaynaklarının geliştirilmesi için yeni yapılanmaların etüdünün yapılması gerekmektedir. Çözümler ise yasa, mevzuat ve mevcut örgütlerden en fazla faydayı hedefleyerek, kurumlarca yönetici görevleri üstlenecek elemanların üstün beceri ve niteliklere sahip olmasını sağlayacak düzenlemelere gidilmelidir. Bu nitelikteki elemanların esnek strateji ve taktikler ile sektördeki verimliliği sağlamaları ana politika olarak benimsenmelidir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (2001), orta-öğretimdeki örgün turizm eğitimi arzına bakıldığında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 56 Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesinin hizmet verdiği görülmektedir. Öğretim kurumları açısından ülkede mevcut ara eleman eksikliğine karşın lisans ve ön lisans düzeyinde gereğinden fazla ve yanlış yerlerde okul açıldığı belirtilmiştir. İlgili raporda bu ve benzeri sorunların çözümü için turizmin gelişmediği, turizm tesislerinin bulunma-

dığı, altyapısı yeterince oluşturulmamış yerlerde yeni turizm meslek okulları açılmamasına dikkat edilmesi, ihtiyaç fazlası eleman yetiştirmeyi engellemek için iki ve dört yıllık yüksekokul sayılarının kademeli olarak azaltılması ve yaygın eğitime yönelmesi önerilmiştir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na göre (2007) Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı 101 Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi ve 16 özel otelcilik ve turizm lisesi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak eğitim arzının, nitelik olarak gereksinimleri karşılamadığı ve mesleki eğitimde standardizasyonun önemli olduğu belirtilmiştir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na (2014) bakıldığında, orta-öğretim düzeyinde örgün turizm eğitiminin ağırlıklı olarak otelcilik ve turizm meslek liselerinde yapıldığı, ayrıca ticaret meslek liseleri ile kız meslek ve teknik liselerinde de turizm eğitimine yer verildiği anlaşılmaktadır. Rapora göre 123 otelcilik ve turizm meslek lisesinde yaklaşık 35.000 öğrenci öğrenim görmektedir. Turizm eğitiminde mesleki yeterliliklerin belgelendirilmesi çalışmalarının, Ulusal Yeterlilik Çerçevesi'nin uygulamaya koyulması, test merkezlerinin kurulması ve yapılandırılması, eğitim kurumlarının akreditasyonun sağlanması vb. çalışmaların tamamlanmasına paralel olarak sürdürüldüğü belirtilmiştir.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na (2018) göre 2018 yılı itibarıyla Türkiye genelinde orta-öğretim düzeyinde örgün eğitim kapsamında, bünyesinde konaklama ve seyahat hizmetleri alanı bulunan okul sayısı 196 iken yiyecek-içecek hizmetleri alanı bulunan okul sayısı 593'tür. Turizm eğitimi alanında yapılması gerekenler arasında Millî Eğitim Bakanlığı ile yapılacak çalışmalar sonucunda ilk ve orta dereceli okulların ders müfredatına turizm ve yerel/genel tanıtım konularını içeren ders konulması, ülkenin tarihsel açıdan önem arz eden değerlerinin (Çanakkale, Anıtkabir gibi) olduğu yerlere okul gezilerinin zorunlu kılınması, eğitim süreci içerisinde şehir turlarının gerçekleştirilmesi gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca turizm eğitimi veren okullarda uygulamalı eği-

timlerin nitelikli bir şekilde yapılabilmesi için uygulama alanlarının, fiziki şartların ve araç gereçlerin eksiksiz şekilde düzenlenmesi, fiziki şartları yeterli olmayan ve uygulama laboratuvarı bulunmayan orta öğretim kurumlarının imkânlarının iyileştirilmesi de gereklilikler arasındaki yerini almıştır.

Millî Eğitim Şûralarında Turizm Eğitimi

Millî Eğitim Şûralarında geçmişten günümüze turizm eğitiminin nasıl ele alındığını anlamak için T.C. Millî Eğitim Bakanlığının Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı genel ağ sayfasında yer alan Millî Eğitim Şûraları incelenmiştir. Şûralar, “Şûra Kararları” ve “Şûra Dokümanları” başlığı ile kullanıcıların hizmetine sunulmuştur (Geçmişten Günümüze Millî Eğitim Şûraları 2023). İlgili dokümanlar ayrı ayrı incelenmiş ancak birlikte yorumlanmıştır.

Şûralar incelendiğinde Beşinci Millî Eğitim Şûrasına kadar turizm bilgisi veya eğitimi ile ilgili herhangi bir görüş veya öneri yer almadığı görülmüştür. Turizm bilgisinin millî eğitim meselesi hâline gelmesine Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Turizm Dairesi Müdürü Selahattin Çoruh ve Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Ziya Tuğal’ın şûra üyesi olarak görev aldığı 5-14 Şubat tarihleri arasında düzenlenen V. Millî Eğitim Şûrasında (1953) rastlanmaktadır. Turizm Komisyonu başkanı Muvaffak Uyanık konu ile ilgili olarak V. Millî Eğitim Şûrası Başkanlığına “Memleketimiz için turizm komisyonununun ehemmiyetini izaha lüzum yoktur. Bu önemli konu, yetişen neslin turizm bilgisi ve anlayışı nispetinde bir ekonomik değer haline gelebilecektir. Bu meselenin Yüksek Şûra heyetinin tasvibi ile üç numaralı komisyona bir vazife olarak verilmesini ve evvelce hazırlık yapılmış olan komisyon raporundan da faydalanılmasını teklif ediyorum.” sözlerini yazmıştır.

Hüseyin Namık Orkun ve Selahattin Çoruh, ilkokulların müfredat programlarını inceleyen komisyonun tespit ettiği hususları aydınlatmak gereksiniminden söz etmiştir. Bu itibarla, ilkokul müfredat programlarının amaçlar kısmında turizm bilgisi ile olarak şu maddeleri de dikkate sunmuşlardır: “Müfredat programlarına alınan konuların; turizm ile münasebeti ekseninde işlenmesi,

öğrencilere gezme ve görme alışkanlıklarının kazandırılması, iç ve dış turistlere mümkün olan bütün kolaylıkların gösterilmesi için çocuklara lüzumlu bilgilerin verilmesi” (Beşinci Millî Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Komisyon Raporları 1953). Ancak yeni öğretim programı taslağı çerçevesinde Basın-Yayın Genel Müdürlüğü temsilcisinin müfredatta turizm konusu ile ilgili bir dersin yer alması teklifi üzerinde de durulmuştur. Tartışmalar sonucunda zaten tarih, coğrafya konuları arasında bu hususta gerekli esaslar mevcut olduğundan, böyle bir dersin programa bağımsız bir ders olarak girmesinden ziyade sırası geldikçe işlenmesi ve ihtiyaca göre serbest çalışma kursları arasında da bu konuya yer verilmesi uygun görülmüştür. Turizmle ilgili eğitim ise “Serbest Çalışmalar ve Kurslar” kapsamındaki kurslar arasına *Turizm*

Tablo 2. 1939-2021 Yılları Arasında Yapılan Millî Eğitim Şûraları Şûra Sayısı

Şûra Sayısı	Şûra Tarihi	Turizm Eğitiminin Gündeme Alınma Durumu	Turizm Eğitiminin Kararlarında Yer Durumu
1. Maarif Şûrası	17-29 Temmuz 1939	Hayır	Hayır
2. Maarif Şûrası	15-21 Şubat 1943	Hayır	Hayır
3. Millî Eğitim Şûrası	2-10 Aralık 1946	Hayır	Hayır
4. Millî Eğitim Şûrası	23-31 Ağustos 1949	Hayır	Hayır
5. Millî Eğitim Şûrası	04-14 Şubat 1953	Evet	Hayır
6. Maarif Şûrası	18-23 Mart 1957	Evet	Evet
7. Millî Eğitim Şûrası	5-15 Şubat 1962	Evet	Hayır
8. Millî Eğitim Şûrası	28 Eylül-3 Ekim 1970	Evet	Evet
9. Millî Eğitim Şûrası	24 Haziran-4 Temmuz 1974	Evet	Evet
10. Millî Eğitim Şûrası	23-26 Haziran 1981	Evet	Hayır
11. Millî Eğitim Şûrası	8-11 Haziran 1982	Evet	Hayır
12. Millî Eğitim Şûrası	18-22 Haziran 1988	Evet	Hayır
13. Millî Eğitim Şûrası	15-19 Ocak 1990	Evet	Hayır
14. Millî Eğitim Şûrası	27-29 Eylül 1993	Hayır	Hayır
15. Millî Eğitim Şûrası	13-17 Mayıs 1996	Evet	Hayır
16. Millî Eğitim Şûrası	22-26 Şubat 1999	Evet	Hayır
17. Millî Eğitim Şûrası	13-17 Kasım 2006	Hayır	Hayır
18. Millî Eğitim Şûrası	1-5 Kasım 2010	Evet	Hayır
19. Millî Eğitim Şûrası	2-6 Aralık 2014	Evet	Evet
20. Millî Eğitim Şûrası	1-3 Aralık 2021	Hayır	Hayır

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ve Çevre incelemeleri konularının da alınarak verilmesi uygun görülmüştür. Tüm bunlara ek olarak Ziya Toğal "turizmin bir ders olarak öğretmen okullarının son sınıflarında haftada bir saatlik bir ders olarak müfredat programı için alınmasını" önermiştir (Beşinci Millî Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Komisyon Raporları 1953).

Buna göre, turizm bilgisinin karar dosyasına yansdığı ilk toplantının 18-23 Mart 1957 tarihindeki VI. Millî Eğitim Şûrası olduğu anlaşılmaktadır. İlgili Şûrada sanat enstitülerinin bazı bölümlerine alınacak kız öğrencilere "fertilin, ailelerin, toplumun ve memleketin ihtiyacına göre mesleki eğitim ve teknik öğretiminde" iç ve dış turizm bilgisinin verilmesi uygun görülmüştür (VI. Millî Eğitim Şûrası 1957). "Turizm Endüstrisine Personel Yetiştirme Mevzuu" Ticaret Öğretimi Komisyonunda şu ifadelerle gündeme alınmıştır: "Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün turistik personel yetiştirilmesi mevzuundaki tebliği komisyonumuzda okunmuştur. Bu tebliğde son senelerde turizmin memleketimizde süratle gelişmesi dolayısıyla otel, lokanta ve eğlence yerlerinde çalışacak kalifiye personele şiddetle ihtiyaç hissedildiği bildirilmekte ve bu ihtiyacın mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda ve en mükemmel şekilde karşılanması konusunun incelenmesi istenmektedir. Komisyonumuz bu mevzu ile yakından ilgili Maarif Vekâleti, Çalışma Vekâleti, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Matbuat Umum Müdürlüğü Turizm Dairesi ve Turizm Bankası gibi teşekküllerin yetkili temsilcilerinden mürekkep bir komisyon tarafından yer yer kurslar açılması hususunda alınacak tedbirlerin incelenmesi, İş ve İşçi Bulma Kurumunca İstanbul'da inşa ettirilmekte olup birkaç aya kadar bitirilerek devamlı olarak faaliyette bulunacağı bildirilen Garson Mektebinin faaliyete geçirilmesi için Maarif Vekâletinin müzaheretini ve ayrıca memleketimizde turizm personeli yetiştirilmesi gayesiyle modern manada bir mektebin açılması hususunda yakın alakasını temenniye şayan görmüştür."

Yedinci Millî Eğitim Şûrası dokümanı incelendiğinde kendisinden önceki raporlara göre turizmin en çok öne çıktığı Şûra olduğu söylenebilir. Öyle ki yaygın ve örgün eğitimle ilgili olarak farklı başlıklar altında teklifler verilmiştir. Yedinci Millî Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Konular ve Kararlar (1962) raporunda mesleki ve

teknik öğretim kapsamındaki "Ticaret Öğretimi Komisyonunda" değerlendirmeye alınan otelcilik ve turizm okulları konusunda verilen teklifler "Turizm endüstrisinin memleketimiz için arz ettiği büyük önem karşısında bu alanda yüksek seviyede elemanlar yetiştirmek için yüksek dereceli turizm okulları açılmalıdır. Memleketimizin önemli turistik bölgelerinde olmak üzere şimdilik iki-üç yerde orta dereceli otelcilik okulu açılmalıdır. Bu okulların dersleri, bazı genel bilgi dersleri dışında, tamamen tatbiki olmalı ve öğrenciler otel ve lokanta gibi iş yerlerinde bilfiil çalışmalıdır." şeklinde kayda geçmiştir.

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Konular ve Kararlar (1970) kapsamında "ortaöğretimin yüksek öğretime hazırlamak; hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlamak ve hayata ve mesleğe hazırlamak şeklinde üç temel görevi yerine getirebilmek için programlar hazırlanması" gerektiği belirtilmiştir. "Öğrencilerin toplumda en fazla ihtiyaç duyulan ve kazanç sağlayan bazı işlere ve görevlere kısa zamanda uyabilecek şekilde yetiştirilebilmesi" için verilen çabaların bir ürünü olarak Hayata veya Mesleğe Hazırlayan Programlar, iş kolları ve meslek kolları olarak sınıflandırılmıştır. İş kolları turizm (tercüman rehberlik) gibi az masraflı tesis, araç ve gereç isteyen çalışma alanlarını kapsarken; meslek kolları ise otelcilik ve turizm gibi masraflı tesis, atölye, araç ve gereç isteyen çalışma alanlarını kapsamaktadır. Aynı Şûrada tercüman rehberlik programı için bir taslak önerilmiştir. Taslaktaki dersler şu şekildedir: Yabancı Dil (İng., Fr., Alm.), Genel Turizm Bilgisi, Turizm Ekonomisi ve Turizm Organizasyonu, Turizm Mevzuatı, Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye'nin Turistik Özellikleri, Beşerî Münasebetler, Etiket ve Protokol, Propaganda ve Reklâm. Turizm eğitiminin karar belgesinde yer aldığı ikinci şûra 28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihleri arasında düzenlenen VIII. Millî Eğitim Şûrasıdır. Şûra kararlarına göre "Az Masraflı Tesis, Araç ve Gereç İsteyen Programlar" grubuna giren az masraflı tesis, araç ve gereç isteyen çalışma alanlarını kapsayan programlar arasında turizm (tercüman rehberlik) sayılmıştır. "Masraflı Tesis ve Atölyeler Gerektiren Programlar" grubuna giren masraflı tesis, atölye, araç ve gereç isteyen meslek türlerini kapayan programlar arasında ise otelcilik ve turizm sayılmıştır. Alınan karara göre ikinci gruptaki programlar ancak gerekli tesisleri

olan meslek ve teknik öğretim kurumlarında düzenlenir (VIII. Millî Eğitim Şûrası 1970).

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Raporlar, Kararlar, Uygulamaya Koyulan Esaslar'da (1974) turizmle ilgili çeşitli derslerin seçmeli ders veya meslek dersi olarak ortaöğretim kurumlarında programlara eklendiği görülmüştür. Bu dersler; *turizm rehberliği, turizm, turizm ve çevre incelemeleri, otel ve lokanta hizmetleri* şeklinde sıralanabilir. 24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihlerinde toplanan IX. Millî Eğitim Şûrasında (1974) ortaokul düzeyinde verilen dersler arasında yer alan bir-üç yıllık süreçte "Otel ve lokanta hizmetleri"; bir yıllık süreçte "Turizm ve çevre incelemeleri" ve bir-iki yıllık süreçte "Turizm Rehberliği" derslerinin okutulması gündeme alınmıştır.

Onuncu Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Konuşmalar, Kararlar (1981) raporunda ortaöğretimde eğitim sisteminin çok amaçlı ile mesleki ve teknik okuldan oluştuğu belirtilmiştir. Çok amaçlı okulların, "yüksek öğrenime ve aynı zamanda bir mesleğe hazırlama" görevlerini başarmak amacıyla, akademik programlarla birlikte, olanaklara göre turizmi de içeren bölüm programlarından en az birini uygulaması gerektiği vurgulanmıştır. Ortaöğretim için uygulamaya yönelik öneriler arasında "Bütün Öğrenciler İçin Ortak Dersler" kapsamındaki bölümler arasında yer alan *Ekonomi-Ticaret* bölümünde *turizm-rehberlik* programları da yer almıştır. Aynı raporda turizm eğitimiyle ilgili bir probleme de değinilmiştir. Lise düzeyinde bir okulun turizm programından mezun olmuş bir öğrencinin yükseköğretime devam edebileceği ancak mesleki teknik okullardan mezun olan bir öğrencinin ilgili bir alanda bölümü yoksa yükseköğretime devam edemeyeceği belirtilmiştir. Diğer bir deyişle, genel lisenin turizm bölümünden mezun olanla turizm-otelcilik gibi mesleki teknik bir okuldan mezun olan bireyler eğitimde fırsat eşitliğine sahip olmamaktadır. Eğitim eşitliği üzerinde çeşitli eserleri olan ve Şûra'da konuşma yapan Dr. Sevim Tunç turizm eğitiminin o dönemlerdeki durumuna şu ifadeleriyle dikkat çekmiştir: "Turizm konusuna gelince: Turizmi büyük bir endüstri dalı olarak geliştireyoruz, fakat sanıyorum ki, daha aşağı düzeylerdeki turizm eğitimi daha çok beşerî ilişkiler konusunu kapsamaktadır. Bunun önemini inkâr etmiyorum. Çok doğru ve hatta

her gün öğrenciye günaydın derken, beşerî ilişkileri bir kere daha, bir süre daha vurgulamak zorundayız; eğer turizm endüstrisini geliştireceksek. Ama bunun dışında da öğrenciye uygulamada kullanabileceği bilgileri vereceğiz. Bir turist kavramı kadar, bir gümrük işleminin asgari düzeyde ne olacağını, Türk parasının kıymetini korumada nasıl bir zorluklarla yahut hatalı bir davranışta bulunabileceğini bilmesi lâzımdır. Döviz meselesi, turizmin kaynağını teşkil eder. Biz döviz alış verişinin nasıl olduğunu, nasıl olacağını ve ne yaparsa bunun suç olabileceğini öğrenciye öğretmek zorundayız. Halbuki bunların dışında asıl en önemlisi turizm işletmeciliği. Ekonomisi, muhasebesi ile bunları asgari bir düzeyde tutmak için daha geliştirilmesini temenni ediyorum."

Şûra'da, 1980 yılında programlara turizm dersi koyulmasının eleştirildiği de görülmektedir. Üyelerden Feriha Gürsoy, programdaki hızlı değişime ayak uydurmakta çekilen güçlüğü şu şekilde ifade etmiştir: "Geçen yıl, birdenbire senenin ortasında Turizm Dersi kondu. Birdenbire haftalık ders saatlerinde bir değişiklik olmadı. Böylece, günde sekiz saat okuyan öğrenciyi biz, bazı sınıflarda dokuz saat okutmak zorunda bırakıldık. Turizmi bilmiyorduk. Bu konuda eğitilmemiştik. Hemen elimizi çabuk tuttuk. Çevreden dokümanlar topladık. Kendi aramızda, hemen kendi kendimizi örgütledik ve yararlı olmaya çalıştık, ama başarılı olamadık." Bu noktada bu dersleri verecek öğretmenlerin yetiştirilmesinin vurgulandığı anlaşılmaktadır. Feriha Gürsoy'un ifadelerinin devamında "turizm dersine girerken kendimi yadırgıyorum." sözlerini sarf etmesi mevcut durumu açıklamaktadır.

İstanbul Otelcilik Turizm Meslek Lisesi Öğretmeni Mehmet Gürel de benzer şekilde turizm eğitimi verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ile ilgili kritik soruna değinmiştir: "Alanımızda, otelcilik ve turizm meslek lisesi gibi meslek öğretim, özellikle beceri öğretimi yapan okullarda, öğretmen yetiştiren yüksek öğretimi kurumları yoktur. İki kaynaktan öğretmen almaktayız. Ancak bu kaynaklar da öğretmenleri bizim okullarımızdaki özel alan derslerini okutabilecek nitelikte yetiştirememektedir. Programları bu şekilde düzenlenmemiştir. Öyleyse bu öğretmenlere hizmet içi ve iş başında eğitim vermek zorundayız. Bunun tek çıkar yolu en kısa zamanda 4489 sayılı kanun hükümleri içinde bu öğretmenleri özel alanlarda iş yerlerinde, belli bir program dahilinde yetiştir-

mektir. Öğretmenlerin teknik, ticaret, ekonomi alanlarında derse değil bölüme atanmaları öngörülmüyor. Kanaatimce bu konu ters sonuç verecektir. Çünkü meslek okullarında beceri öğretebilmenin üç şartı vardır: (1) beceriyi bilmek, nazariyat olarak, (2) yapabilmek (3) yaptırıp tenkit edebilmektir. Bölüme öğretmen atadığınız zaman otelcilik ve turizm meslek lisesinde meslek dersleri bölümü öğretmeni 13 değişik dalda ders vermek durumunda kalacaktır. 13 değişik dalı nazarî olarak öğrendiğini kabul etseniz bile bu konudaki becerileri kazanması, yapması ve yapılanı tenkit etmesi mümkün değildir.”

On Birinci Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Konuşmalar, Kararlar (1982) raporu, bir önceki toplantıda üzerinde durulan turizm eğitimi verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi meselesinin gündeme alındığını göstermektedir. Ticaret Öğretmen Okulunun kuruluş gerekçesine atıfta bulunarak 1955-1956 Öğretim Yılında öğretim süresi üç yıl olan Ticaret Öğretmen Okulunun kurulduğu; 1965 yılında ise Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu adını aldığı ve öğretim süresinin dört yıla çıkarıldığı açıklanmıştır (On Birinci Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Konuşmalar, Kararlar 1982; Yetgin 2014). Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu; ticaret liseleri, sekreterlik okulları, otelcilik okulları ile ticaret ve turizmle ilgili dersler okutulan orta dereceli diğer okullara meslek dersleri öğretmeni; turizm tesislerindeki personelin yaygın eğitim yoluyla eğitim ve öğretimi yapacak eğitimcileri yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir öğretim kurumudur. On Birinci Millî Eğitim Şûrası (1982) raporuna göre Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulunun öğretmen yetiştiren kurumların içerisindeki öğretim sürecinde genel kültür yüzde yirmi ve öğretmenlik meslek bilgisi yüzde on sekiz iken alan bilgisi yüzde altmış bir dolaylarındadır. Şûra'da (1982) orta eğitim kurumlarına öğretmen yetiştiren kurumların içerik bakımından ana alan ve yardımcı alan bölümlerini gösterir bir model önerilmiştir. Ana alan olarak işletmecilik, kooperatifçilik, büro idaresi ve sekreterlik, daktilografi programlarını seçenler yardımcı alan olarak turizmi de seçebileceklerdi. Ana alan olarak turizmi seçenler ise Türkçe, İşletmecilik, Muhasebe, Daktilografi, Ekonomi, Yabancı Dil, Büro İdaresi ve Sekreterlik programlarını seçebileceklerdir. Görüldüğü

gibi, On Birinci Şûra'da, Onuncu Millî Eğitim Şûrasında gündeme alınan meselelere çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

On İkinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (1988) raporunda turizm eğitimi meselesi ilk olarak dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel'in açılış konuşmasında yer bulmuştur. Gittikçe dışa açılan ve yeni ekonomik sistemler uygulanan dolayısıyla turizmi de sürekli ve hızlı bir şekilde gelişen Türkiye'de en azından bir yabancı dili çok iyi bir şekilde öğretilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Şûrada “öğretmen yetiştirme ile ilgili kararlar arasında otelcilik ve turizm meslek liseleri ile diğer meslek liselerinin, teknik eğitim ve meslekî eğitim fakültelerinin öğrenci kaynağı olması; otelcilik ve turizm meslek liseleri ile diğer meslek liseleri mezunlarından ÖSS ve Mesleğe Yatkınlık Testi ile öğrenci alınması” gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca eğitim finansmanı üzerine yapılan görüşmelerde “eğitime ayrılan sektörel payın artırılması, eğitim sektörünün Altıncı ve Yedinci Kalkınma Planları ve turizm gibi öncelikli sektörler arasında alınarak daha fazla kaynak ayrılması” gerektiği önerilmiştir.

On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (1990) raporundaki görüşmeler yaygın eğitim temalı olduğu için örgün eğitim konusuna değinilmemiştir. “Yaygın Eğitimde Organizasyon ve İşbirliği Raporu Üzerinde Görüşmeler” kısmında üyelerden Ali Erkan, otelcilik ve turizm alanındaki yetişmiş elemanların sayısının azlığına değinmiştir. Zengin bilgisi olan lise mezunlarının önce altı aylık yabancı dil kurslarına gönderilip sonrasında turizm gibi sanayi kollarında mesleğe kazandırılması gerektiği görüşünü paylaşmıştır.

On Beşinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (1996) raporunda “Ortaöğretimde Yapılanma” çerçevesinde yer alan Yönetici-Öğretmen başlığı altında turizm eğitimi vereceklerin durumu gündeme taşınmıştır. Buna göre “Program türlerine göre öğretmen açığı hızla giderilerek, dengeli öğretmen dağılımı gerçekleştirilmeli; Avrupa Birliği'ne girişle daha önemli hâle gelecek olan ticaret ve turizm sektörlerinin ihtiyaç duyduğu orta kademe iş gücünün yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.” şeklinde bir model önerilmiştir.

On Altıncı Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (1999) raporunda Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi Dekanı Rauf Arıkan'ın ortaöğretimdeki turizm eğitimini verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ile ilgili bazı önerilerde bulunduğu görülmektedir. "Ticaret Turizm Eğitim Fakültesi'nin mensubu olarak, Bakanlık düzeyinde yürütülen projelerde oluşturulan fonlarda, yapılan çalışmalarda METARGEM gibi diğer fonlarda, Ticaret Turizm'in de bu çalışmalar içerisinde unutulmamasını, demin söylediğim üç yapı içerisinde eşit ağırlıkla gözetilmesini istiyorum. Özellikle ben, kendi fakültemde muhasebe öğretmeni yetiştiriyorum, artık, bilgisayar laboratuvarlarında çalışıyorlar, bilgisayarlı muhasebe diyoruz yaptıkları işlere veya çalıştıkları alanlara. Sekreterlik öğretmenliği programı uyguluyoruz, yeni cihazlarla, araçlarla, gereçlerle çalışıyorlar. Diğer turizm, biliyorsunuz zaten, ön büro olsun, resepsiyon olsun, mutfak hizmetleri olsun, diğer otelcilik hizmetleri olsun, tümünün, modern teknik araç gereçlerle donatılması gerektiğini, onların kullanılmasını gerektiğini hepimiz biliyoruz. O nedenle, özellikle istirahat ediyorum, artık, meslekî eğitim, teknik eğitim tarzında iki ayrıma gitmekten vazgeçelim, doğrudan doğruya tümünü meslekî eğitim şemsiyesi altında toplayalım ve gerek işe girişlerdeki bu yapılan adaletsizlikleri ve gerekse diğer çalışmalardaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla bu ayrımı ortadan kaldıralım. Zaten, mesleklerin derecelendirilmesi, meslek standartları kurulunda da teknik meslek ve teknik olmayan meslek diye bir ayrım olmamaktadır." Mesleki ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme Genel Kurul Görüşmeleri'nde turizm eğitimi konusuna değinen bir diğer konuşmacı Mehmet Afşaroğulları olmuştur. Divan Başkanlığı'nda oylamaya sunulan sorun ve öneri şu şekildedir: "Ticaret ve turizm öğretim okullarında büyük bir öğretmen açığı mevcut olup; bu okullara öğretmen yetiştiren Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesinin bu ihtiyacı hâlen ve gelecekte karşılama imkânı fizikî kapasite ve yapılanmaları sebebiyle mümkün görülmemektedir. Ticaret ve turizm eğitim okullarına meslek dersleri öğretmeni yetiştirecek Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi'nin; İstanbul, Konya, Bolu gibi illerin en az ikisinde daha açılması talebi karşılayacağı gibi, rekabet ortamı yaratacak ve eğitimin kalitesini yükseltecektir."

On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (2011) raporunda ağırlıklı olarak yüksek öğretimde turizm eğitiminin durumu gündem oluşturmuştur. "Öğretmenin Yetiştirilmesi, İstihdamı ve Mesleki Gelişimi" komisyonunda mesleki eğitim, teknik eğitim, ticaret ve turizm eğitimi fakültelerinin kapatılmış olması nedeniyle mesleki ve teknik öğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren kurum kalmadığının altı çizilmiştir. Bu durumdan hareketle yeni kurulan turizm fakültesi, sanat ve tasarım fakültesi ile teknoloji fakültesi mezunlarına YÖK'ün belirlediği kriterler çerçevesinde pedagojik formasyon eğitimi verilerek mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının öğretmen ihtiyacının karşılanması önerilmiştir. Ayrıca "İlköğretim ve Ortaöğretimin Güçlendirilmesi, Ortaöğretime Erişimin Sağlanması" komisyonunda turizm liselerinde sürdürülen eğitimin süresinin azaltılması, farklı bölgelerdeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin farklı staj standartlarına tabii olması, turizm liselerinin Turizm Bakanlığına bağlı olması gibi karara bağlanmayan görüşmeler de yapılmıştır.

On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Gündem Maddelerine İlişkin Görüş ve Öneriler (2014) raporunda ortaöğretimde turizm eğitimi ile olarak "Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinin öğretim programları ve ders çizelgelerinden alkollü içki ve kokteyl hazırlama dersi çıkarılması gerektiği önerilmiştir. Önerinin gerekçesi şu şekildedir: "Anayasa'nın 58. maddesinde, 'devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır' hükmü yer almaktadır. Buna karşın 18 yaşından küçük çocuklara alkol içerikli bir dersin öğretimini yapılması kabul edilemez. Zaman kaybetmeden alkollü içki ve kokteyl hazırlama dersleri öğretim programlarından çıkarılmalıdır. Ayrıca Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde 10. sınıftan itibaren staj amacıyla tesis ve kurumlara gönderilen öğrencilerin alkollü içki servisi yapılan ya da alkollü içecek hazırlanan bölümlerde staj faaliyeti yapmaları yasaklanmalıdır." Bu doğrultuda XIX. Millî Eğitim Şûrasında turizm eğitiminin niteliğinde değişiklikler yapılmış "Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinin öğretim programları ve ders çizelgelerinden 'Alkollü İçki ve Kokteyl Hazırlama' dersinin kaldırılması; Anadolu Otelcilik ve Tu-

rizm Meslek Liselerinde 10. sınıftan itibaren staj amacıyla tesis ve kurumlara gönderilen öğrencilerin alkollü içki servisi yapılan ya da alkollü içecek hazırlanan bölümlerde staj faaliyeti yapmalarının kaldırılması” karara bağlanmıştır. Şûralar genel olarak turizm eğitiminde müfredat geliştirme, yöntem geliştirme, süreç iyileştirme, bilinç oluşturma, yüksek öğrenime geçiş, sektörel işbirliği, mesleki ahlak, yaygın eğitim, kadın istihdamı ve girişimciliği teşvik konuları çerçevesinde şekillenmiştir (Ayaz 2015).

SONUÇ

Anthony R. Lanza’nın³, Selahattin Çoruh’un Turizm Bilgisi ve Turizm Meselelerimiz (1963) adlı kitabının önsözünde kaleme aldığı ifadeler dikkatle okunduğunda 1960’lı yıllarda büyük bir memleket davası olarak görülmesi gereken turizm eğitimi konusunu ciddiye alan küçük bir grup insandan başkasının olmadığına dikkat çektiği görülecektir. Lanza’nın bu olumsuz izlenimine karşın Cumhuriyet Dönemi’nin turizm alanındaki en önemli kazanımlarından biri olan ve *Türk Seyyahin Cemiyeti* adıyla 6 Kasım 1923’te kurulan Turing, var oluş amaçlarından birini turizm eğitimi alanında faaliyetler yürütmek olarak açıklamış ve bu nispette de sayısız çalışma yürütmüştür.

Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü’nün turizm alanındaki ön önemli faaliyetlerinden biri olan Turizm Danışma Kurullarının oluşturulması ise turizm eğitimi ile ilgili çalışmalarının hız kazanmasında yardımcı olmuştur. Zira otelcilik okullarının kurulması gerekliliği Turing’in girişimlerde bulunması ve Turizm Danışma Kurulu toplantılarında söylemlere taşınması ile vurgulanmıştır. Bu çalışmalar meyvesini, 1961 yılında Ankara Otelcilik Okulunun kurulması ile vermiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden Turizm Bakanlığının kurulduğu 1963 yılına kadar turizm eğitimi işte bu ‘küçük bir grup’ insanın çabalarıyla olanaklı kılınmıştır.

Bakanlığın kurulmasından sonra, devletin kalkınma politikalarında yer alan turizm sektörün-

de eğitilmiş insanların önemini farkına her plan döneminde ilerleyen bir şekilde daha fazla varılmaya başlanmıştır. Kalkınma Planları kapsamındaki çalışmalardan olan Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporlarında da kitle turizminin palazlandığı dönemlerde turizm eğitiminin toplanmaların gündemini etkilediği görülmüştür.

Türk millî eğitim sisteminin en önemli ayaklarından biri olan mesleki ve teknik öğretim kapsamında ele alınan turizm eğitimi konusu Beşinci Milli Eğitim Şûrasında ise 1953 yılında gündeme taşınmıştır. Şûralarda özellikle müfredat geliştirme ve öğreticilerin yetiştirilmesi üzerinde önerilerde bulunulmuştur. Turizm eğitiminin niteliğinin tarihsel süreçte nasıl değiştiğinin izleri de Millî Eğitim Şûralarında yer almıştır.

Turizm eğitiminin Cumhuriyet dönemindeki gelişimini anlamaya çalışan ve konuyu çok yönlü bir bakışla ele alan bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Belge incelemelerinde turizm eğitiminde hatırı sayılır ve çok önemli bir yeri olan TTOK’nin çalışmaları ele alınamamıştır. Gelecek araştırmalarda kapsamlı arşiv çalışmaları yapılarak TTOK’nin turizm eğitimi ile ilgili çalışmaları raporlaştırılabilir. Ayrıca Türk turizm eğitiminin niteliğini artırmak için önemli çalışmalara imza atan Selahattin Çoruh’un turizm eğitimi ile ilgili onlarca köşe yazısının yer aldığı ve mevcut çalışmada da yer yer başvuru İller ve Belediyeler Dergisi de bir kaynak olarak kullanılabilir. Böylece kendine has özellikleri olması gereken turizm eğitiminin başlangıç çabaları gelecek nesillere ve karar mekanizmalarında yer alanlara aktarılmış olur.

KAYNAKÇA

- Akoğlu, T. (1965). *Turizm Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayınları.
- Akşam Gazetesi (1932). Turing Klüp. <https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1932-04-11/4>, Erişim Tarihi: 18 Nisan 2023.
- Altıncı Maarif Şûrası Çalışma Esasları Komisyon Raporları (1957). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/6_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Nisan 2023.
- Ayaz, N. (2015). Millî Eğitim Şûrası Kararlarında Mesleki Eğitimin Düşünsel Yapısı ve Turizm Eğitimi, *Turizm Akademik Dergisi*, 2 (2): 45-57.
- Beşinci Milli Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Komisyon Raporları (5-14 Şubat 1953). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/5_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.

³ Ankara Otelcilik Okulu kuruluş öncesi çalışmalarında yer alan eğitim uzmanı.

- Boylu, Y. (2004). Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okul Amacına Yönelik Beklentilerinin Değerlendirilmesi (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı.
- Çimrin, H. (1995). *Turizm ve Turist Rehberliğinin ABC'si*. Antalya: Akdeniz Kitabevi.
- Çoruh, S. (1963). *Turizm Bilgisi ve Turizm Meselelerimiz*. Ankara: TOBB Yayınları.
- Çoruh, S. (1969). Turizm Danışma Kurulları, İller ve Belediyeler Dergisi, 283: 193-197, https://www.tbb.gov.tr/online/dergiler/1969/1969_mayis/index.html#p=4, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023
- Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Raporlar, Kararlar, Uygulamaya Koyulan Esaslar (24 Haziran-4 Temmuz 1974). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/9_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 1974.
- Evcin, E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55: 23-82.
- Geçmişten Günümüze Millî Eğitim Şûraları (2023). <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-srulari/icerik/328>, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023
- Kalkınma Planları (2023). <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, Erişim Tarihi: 27 Mart 2023.
- Meslekî Eğitim Haritası (2023). <http://meslekiegitimharitasi.meb.gov.tr/alanbilgi.php>, Erişim Tarihi: 30 Mart 2023.
- Mesleki Eğitim İş Birliği Protokolü (2018). <https://afyon.ktb.gov.tr/Eklenti/60602,mesleki-ve-teknik-egitimi-gelistirme-isbirligi-protokol-.pdf?0>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023.
- Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (2023). <http://mtegm.meb.gov.tr/kurumlar/?ara>, Erişim Tarihi: 30 Mart 2023.
- Mesleki ve Teknik Öğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması Genelgesi (2014). <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1690.pdf>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023.
- Millet Meclisi Tutanağı (1969). 22 Şubat 1969 tarihli Millet Meclisi Tutanağı B.59 O.4.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). <https://www.meb.gov.tr/istihdam-garantisiz-acilan-okullarin-sayisi-200e-cikacak-haber/19377/tr#:~:text=%C4%B0stihdam%20garantili%20okul%20hedefinde%20%C3%A7%C4%B1ta%20y%C3%BCkseltildi&text=Konaklama%20ve%20seyahat%20hizmetleri%2C%20yiyecek,e%20kadar%20200'e%20ula%C5%9Facak>, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2023.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2021). <https://www.meb.gov.tr/kultur-ve-turizm-bakanligi-ile-mesleki-ve-teknik-egitimi-gelistirme-isbirligi-protokolu/haber/24588/tr>, Erişim Tarihi: 04 Nisan 2023.
- Millî Eğitim Bakanlığı Genelgesi (2008). Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/745.pdf>, Erişim Tarihi: 27 Mart 2023.
- Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (2005). http://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/2005/2576-_eyluel_2005.pdf, Erişim Tarihi: 08 Şubat 2023.
- Olalı, H., Nazilli S., Kircioğlu N. ve Sümer M. (1983). *Dış Tanıtım ve Turizm*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- On Altıncı Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (22-26 Şubat 1999). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/16_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- On Beşinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (13-17 Mayıs 1996). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/15_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- On Birinci Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Konuşmalar, Kararlar (8-11 Haziran 1982). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/11_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.
- On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (27-29 Eylül 1993). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/14_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- On İkinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (18-22 Temmuz 1988) http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/12_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (1-5 Kasım [2010] 2011). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/18_sura_cilt1.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (15-19 Ocak 1990). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/13_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- On Yedinci Millî Eğitim Şûrası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar (13-17 Kasım [2006] 2007). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/17_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- Onuncu Millî Eğitim Şûrası Öneriler, Konuşmalar, Kararlar (23-26 Haziran 1981). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/10_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.
- Saral, E. ve Malkoç, E. A. (2018). Erken Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Turizm Etkinlikleri ve Turizmi Geliştirme Çabaları (1923-1938). *XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler Kitabı* (ss.345-366), 1-5 Ekim 2018, Ankara.
- Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Konular ve Kararlar (28 Eylül-3 Ekim 1970). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/8_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.
- Turizm ve Tanıtma Bakanlığı (1964). *VI. Turizm Danışma Kurulu Toplantı Zabıt ve Kararları*. Ankara: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yedinci Millî Eğitim Şûrası Çalışma Esasları Konular ve Kararları (5-15 Şubat 1962). https://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/7_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.
- Yirminci Millî Eğitim Şûrası (1-3 Aralık 2021). http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/dokumanlar/20_Sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.
- Somuncu, A. (2019). Mesleki Teknik Liselerde Turizm Alanlarına Turizm Koleji Modeli, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22 (2): 208-223.
- Şen, S. ve Akbaba-Altun, S. A. (2022). Dönemin Ruhunun Türk Millî Eğitim Şûralarına (1939-2014) Etkileri: Hermenötik Bir Analiz, *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1): 23-45.
- T.C. Resmî Gazete (1963). 11472 Sayılı *Resmî Gazete*, 5 Ağustos 1963.
- T.C. Resmî Gazete (1975). 15230 Sayılı *Resmî Gazete*, 8 Mayıs 1975.

- T.C. Resmî Gazete (1962). 11287 Sayılı *Resmî Gazete*, 20 Aralık 1962.
- T.C. Resmî Gazete (1966). 12216 Sayılı *Resmî Gazete*, 2 Şubat 1966.
- T.C. Resmî Gazete (1972). 14374 Sayılı *Resmî Gazete*, 27 Kasım 1972.
- T.C. Resmî Gazete (1972). 14385 Sayılı *Resmî Gazete*, 8 Aralık 1972.
- T.C. Resmî Gazete (1973). 14475 Sayılı *Resmî Gazete*, 13 Mart 1973.
- T.C. Resmî Gazete (1975). 15230 Sayılı *Resmî Gazete*, 8 Mayıs 1975.
- T.C. Resmî Gazete (1976). 15786 Sayılı *Resmî Gazete*, 11 Aralık 1976.
- T.C. Resmî Gazete (1982). 17902 Sayılı *Resmî Gazete*, 18 Aralık 1982.
- T.C. Resmî Gazete (1982). 17913 Sayılı *Resmî Gazete*, 29 Aralık 1982.
- T.C. Resmî Gazete (1986). 19265 Sayılı *Resmî Gazete*, 28 Ekim 1986.
- T.C. Resmî Gazete (1988). 19974 Sayılı *Resmî Gazete*, 30 Ekim 1988.
- T.C. Resmî Gazete (1989). 20229 Sayılı *Resmî Gazete*, 22 Temmuz 1989.
- Toker, A. (2011). Kültür Turizminin Sürdürülebilirliğinde Profesyonel Turist Rehberlerinin Rolü: Ankara Örneği (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Eskişehir: Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Toker, A. (2018). Türkiye’de Bir İlk: Ankara Otelcilik Okulu (1961-1974). İçinde N. Kozak (Editör), *Dünden Bugüne Türkiye’de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 565-602). İstanbul: Yıkılmazlar Matbaası.
- Turizm İhtisas Komisyonu Raporu (1964). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No. DPT.205-ÖİK.14. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm İhtisas Komisyonu Raporu (1966). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu II*. Yayın No. DPT.351-ÖİK.29. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm ve Tanıtma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (1977). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu 1. Cilt*. Yayın No. DPT.1529-ÖİK.225. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (1995). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No. DPT.2416-ÖİK.475. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2001). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No. DPT.2589-ÖİK.601. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2007). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No. DPT.2727-ÖİK.679. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2011). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No. DPT.2859-ÖİK.713. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2014). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No. DPT.3009-ÖİK.790. Ankara: DPT Dokümantasyon Servisi.
- Ünlüöner, K. (1993). *Türkiye’de Yüksek Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitim ve Öğretimi*. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6 (6): 497-521.
- Ünlüöner, K. ve Boylu, Y. (2005). Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Beklenti ve Algılamalarındaki Değişimin Karşılaştırılması (2000 - 2001 ve 2003 - 2004 Öğretim Yılları), *Millî Eğitim Dergisi*, 33 (166): 159-164.
- Vatan Gazetesi (14 Temmuz 1941). http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/vatan/vatan_1941/vatan_1941_temmuz/vatan_1941_temmuz_14_.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2023
- Yetgin, D. (2014). Ticaret Öğretmen Okulu’ndan Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi’ne Geçiş Sürecinin Kurum Tarihi Açısından İncelenmesi. *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 273-287), 04-05 Nisan 2014, Kuşadası, Aydın.
- Yetgin, D. (2018). Selahattin Çoruh: Turizmde Bir Adanmışlık Öyküsü, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (1): 113-123.
- VI. Millî Eğitim Şûrası (18-23 Mart 1957). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164847_6_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023
- VIII. Millî Eğitim Şûrası (28 Eylül-3 Ekim 1970). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165001_8_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.
- IX. Millî Eğitim Şûrası (24 Haziran-4 Temmuz 1974). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf, Erişim Tarihi: 28 Mart 2023.
- XIX. Millî Eğitim Şûrası (2-6 Aralık 2014). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf, Erişim Tarihi: 29 Mart 2023.

Arzu TOKER

Anadolu Üniversitesi Turizm Yüksekokulu’ndan mezun oldu (2007). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim dalından (2011), doktora derecesini de Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim dalından aldı (2019). Anadolu Üniversitesi’nde çalışmaya başladı (2012) Doçentlik unvanını Turizm alanında aldı (2023). Halen Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi’nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları turizm sosyolojisi, turizm tarihi (mikro tarih) ve nitel araştırma yöntemleridir.